
Розділ 4

ОСНОВИ МЕДИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

4.1. ПОНЯТТЯ ПРО МЕДИЧНУ РЕАБІЛІТАЦІЮ

Термін «реабілітація» походить від латинських слів «**re-**» (відновлення) і «**habilis**» (здатність), тобто «**rehabilis**» — відновлення здатності (властивостей).

Реабілітація — це відновлення здоров'я, функціонального стану і працездатності організму, порушених хворобами, травмами або фізичними, хімічними, соціальними чинниками.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) дає таке визначення реабілітації: «*Реабілітація є сукупністю заходів, покликаних забезпечити особам з порушеннями функцій внаслідок захворювань, травм і природжених дефектів пристосування до нових умов життя в суспільстві, в якому вони живуть*». Згідно з визначенням ВООЗ, реабілітація є процесом, спрямованим на надання всебічної допомоги хворим та інвалідам для досягнення максимально можливої при цьому захворюванні фізичної, психічної, професійної, соціальної та економічної повноцінності.

Наведене визначення відображує комплексний характер реабілітації, її складові, що, по суті, дає підставу говорити про види реабілітації. Повної єдності думок щодо цього питання немає, що пояснюється відсутністю єдиного критерію при однаковому термінологічному оформленні.

Таким чином, реабілітацію слід розглядати як складну соціально-медичну проблему, що

має кілька аспектів: медичний (у тому числі психологічний), професійний (трудоий) і соціально-економічний.

Медичний (лікувальний аспект) реабілітації — відновлення здоров'я хворого за допомогою комплексного використання різних засобів, спрямованих на максимальне відновлення порушених фізіологічних функцій організму, а в разі неможливості досягнення цього — розвиток компенсаторних і замісних функцій. До медичної реабілітації відносять консервативне і хірургічне лікування, медикаментозну терапію, лікувальне харчування, кліматотерапію й бальнеотерапію, лікувальну фізкультуру, фізіотерапію та інші методи, які використовують стаціонарно та (або) амбулаторно. Медичні заходи неодмінно входять до комплексу реабілітаційних заходів, але є далеко не єдиними засобами, щоб у повному обсязі вирішити покладені на реабілітацію завдання. Вважається, що реабілітаційний напрям у медицині почав розвиватися нещодавно, з кінця 60-х років ХХ ст., і спочатку розглядався як складова лікувального процесу. Однак видається логічним і за змістом, і за формою розглянути протилежна думку про те, що лікування є складовою реабілітації.

Психологічний (психотерапевтичний) аспект реабілітації — корекція психічного стану пацієнта (нормалізація психоемоційного статусу), а також формування його раціонального ставлення до лікування, лікарських рекомендацій, виконання реабілітаційних заходів.

Необхідно створити умови для психологічної адаптації хворого до життєвої ситуації, що змінилася внаслідок хвороби.

Професійний (виробничий) аспект реабілітації — вирішення питань працевлаштування, професійного навчання й перенавчання, визначення працездатності хворих. Цей вид реабілітації передбачає відновлення теоретичних знань і практичних навичок з основної спеціальності до рівня знань та навичок, необхідних для виконання на належному рівні професійної діяльності за раніше придбаною спеціальністю.

Соціально-економічний аспект реабілітації — повернення потерпілому економічної незалежності та соціальної повноцінності. Це відновлення, а при неможливості створення нового прийнятого для конкретної людини статусу в родині, у колективі або в соціумі більшого масштабу. Наведені завдання вирішують не тільки медичні установи, але й органи соціального забезпечення. Тому реабілітація — це багатогранний процес відновлення здоров'я людини та реінтеграції її в трудове та соціальне життя. Всі види реабілітації важливо розглядати в єдності і взаємозв'язку. Разом з тим в нашій країні і практично в усьому світі немає єдиної служби, яка забезпечувала б комплексність і ефективність реабілітації.

Зазначені аспекти реабілітації відповідають трьом класам *наслідків* хвороб:

1) медико-біологічним, які складаються у відхилення від нормального морфофункціонального статусу;

2) зниженню працездатності в різних значеннях цього слова;

3) соціальній дезадаптації, тобто порушенню зв'язків з родиною та суспільством.

Одужання хворого після перенесеного захворювання та його реабілітація зовсім не одне і те ж, оскільки, крім відновлення здоров'я пацієнта, необхідно відновити також його працездатність, соціальний статус, тобто повернути людину до повноцінного життя в родині і суспільстві, запобігти виникненню рецидиву або нового захворювання.

Під терміном «**медична реабілітація**» у вітчизняній науковій літературі розуміють відновлення (реабілітацію) фізичного й психологічного стану людей, що втратили цю здатність унаслідок захворювання або травми.

Концепція розвитку медичної реабілітації повинна виходити з теоретичного базису охорони здоров'я людини, ґрунтуючись на принципах, які декларують її як лікувальний процес, а немедикаментозне лікування — як інтеграль-

ну частину профілактики і базисного лікування захворювань. З цієї точки зору **медична реабілітація** розглядається як диференційована етапна система лікувально-профілактичних заходів, що забезпечують цілісність функціонування організму, і, як наслідок, повне відновлення здоров'я хворого до оптимального рівня працездатності за допомогою поєднаного, послідовного і спадкоємного застосування методів фармакологічної, хірургічної, фізичної та психологічної дії на функціонально або патологічно змінені органи й системи організму.

Сьогодні медична реабілітація як галузь охорони здоров'я в рамках концепції сучасної медицини повинна реалізувати такі *основні завдання*:

1. Підтримка рівня здоров'я людей, а також його відновлення в осіб, що мають функціональні порушення і розлади, відмінною рисою яких є оборотність. Об'єктом дії тут є знижені резервні регуляторні можливості організму.

2. Медична реабілітація хворих, які мають незворотні морфологічні зміни у тканинах і органах. Відновне лікування спрямоване тут на повернення обмеженої дієздатності, компенсацію порушених функцій, вторинну профілактику захворювань та їхніх ускладнень, усунення рецидивів.

Наведені завдання реалізуються за допомогою використання апаратної фізіотерапії, кінезотерапії (лікувальної гімнастики й фізкультури, механотерапії та фізичних тренувань), комплементарної терапії (рефлексотерапії, фітотерапії, дієтотерапії, мануальної терапії, гомеопатії), прийому медикаментозних засобів (підтримуюча, адаптаційна, протирецидивна фармакотерапія) і хірургічних втручань (ортопедичних, косметичних тощо), які істотно підвищують ефективність і скорочують терміни проведення медичної реабілітації.

4.2. АДАПТАЦІЙНА ФІЗІОТЕРАПІЯ

Важливим чинником медичної реабілітації є фізіотерапія, яка ефективно використовується на всіх реабілітаційних етапах.

Фізіотерапія (від грец. «природа» і «лікувати») — наука, що вивчає дію на організм людини фізичних факторів зовнішнього середовища та їхнє використання з лікувальною, профілактичною та реабілітаційною метою.

Офіційно ВООЗ визнає близько 180 медичних спеціальностей. Проте всі вони використовують три основні групи методів лікування: фармакологічні, хірургічні та фізичні. Меди-